

Odeljenje za ljudska prava i zajednice

Izveštaj o Privrednom sudu Kosova

Jul 2009.

SADRŽAJ

REZIME IZVEŠTAJA.....	- 2 -
I. UVOD	- 3 -
II. PRAVNI OKVIR.....	- 4 -
A. Zakoni umanjuju nadležnost Privrednog suda.....	- 4 -
B. Nadležnost koja se isključivo zasniva na identitetu strana ide na uštrb ideji o postojanju sudova specijalizovanih za određene vrste sporova.....	- 6 -
C. Zastarela, nedefinisana i nejasna terminologija dovodi do nejasnoće u pogledu toga šta je predmet sudskog ovlašćenja	- 7 -
D. Postojanje različitih sudova sa podudarnom nadležnošću	- 8 -
E. Smanjenje broja sudskih predmeta dovodi u pitanje potrebu za privrednim sudom u sadašnjem obliku.....	- 10 -
III. PRAKSA PRIVREDNOG SUDA.....	- 11 -
A. Povreda garancija za javni pretres predviđenih Evropskom konvencijom o ljudskim pravima	- 11 -
B. Presude Privrednog suda veoma često ne sadrže odgovarajuće obrazloženje.....	- 11 -
IV. ZAKLJUČAK.....	- 14 -
V. PREPORUKE	- 14 -

REZIME IZVEŠTAJA

Izveštaj ocenjuje rad Okružnog privrednog suda u Prishtinë/Prištini¹ i kroz analize relevantnih zakona i nadgledanje pojedinačnih predmeta ističe znatne probleme koji moraju da se reše kako bi sud uspešno ispunio svoj mandat.

Privredni sud, između ostalog, sudi u prvom stepenu „sporove iz međusobnih privrednih odnosa”, zahteve za nadoknadu štete, „privredne sporove” i „upravno-obračunske sporove”.² Osim toga, zakon daje sudu nadležnost u postupcima prinudnog sudskog poravnanja, stečaja i redovnog postupka likvidacije, kao i u sporovima koji proističu iz tih postupaka.³

Značajne pravne, ekonomske i političke promene koje su se dogodile od njegovog osnivanja dovode u pitanje potrebu da Privredni sud nastavi svoj rad u dosadašnjem obliku. Pravni okvir kojim je ustanovljena i uređena nadležnost suda datira još iz 1978. godine, iz vremena postojanja jugoslovenskog komunističkog sistema.⁴ Njegova terminologija je često zastarela, nedefinisana i nejasna. Dalje, novo zakonodavstvo koje je usvojeno u proteklih nekoliko godina ograničilo je sudsku nadležnost tako što je nadležnost dalo drugim sudovima, tako da se propisi o nadležnosti umnožavaju i ponekad dovode do smanjenja ovlašćenja suda. Osim toga, sud zasniva svoju nadležnost pre na identitetu stranaka nego na predmetnoj stvari spora, a to je praksa koja je suprotna ideji o specijalizovanom sudu za određene vrste sporova. Pored toga, postojanje različitih sudova sa paralelnim nadležnostima dozvoljava stranama da izaberu „najpovoljniju sudsku nadležnost ili sud u kojem mogu da podnesu zahtev za saslušanje...” (*traženje ili biranje odgovarajućeg suda*),⁵ ali takođe dovodi i do sukoba nadležnosti i odlaganja. Konačno, građani su zbunjeni oko nadležnosti što negativno utiče na upravljanje suda. Svi ovi faktori uticali su na smanjenje broja predmeta u sudu.

S praktičnog gledišta uočena su dva glavna problema. Prvo, neobjavljivanje sudskih presuda, održavanje saslušanja u prostorijama koje su nedovoljno velike da prime građane, kao i neobjavljivanje rasporeda suđenja, čime se vrši povreda garancija održavanja saslušanja otvorenog za javnost u skladu sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima. Drugo, presude Privrednog suda često ne sadrže odgovarajuće obrazloženje što dodatno izaziva zabrinutost za povrede ljudskih prava.

¹ U skladu sa Rezolucijom 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija, Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju, Misija na Kosovu (OEBS), ima mandat da nadgleda usaglašenost pravosudnog sistema na Kosovu sa domaćim pravom i međunarodnim standardima ljudskih prava. OEBS je počeo da nadgleda krivične predmete 1999. godine, a nakon toga je 2004. godine proširio svoj mandat na nadgledanje građanskih parnica. OEBS je počeo da nadgleda imovinske sporove kao prioritetnu stvar od 2004. godine. Njegova metodologija nadgledanja sudova uključuje prikupljanje podataka o pojedinim sudskim postupcima i analiziranje šablona problematičnih sudskih praksi ili povrede zakona koji važe na Kosovu.

² Član 30 Zakona o redovnim sudovima, Službeni list Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosovo br. 21/1978 (Zakon o redovnim sudovima). Engleski prevod zakona o redovnim sudovima uglavnom koristi termin “economic umesto commercial”, ali u ovom izveštaju je korišćen termin “commercial court” što je odgovarajući termin na engleskom jeziku. Ostali termini biće definisani u nastavku izveštaja.

³ Član 30(2), Zakon o redovnim sudovima.

⁴ Zakon o redovnim sudovima.

⁵ Brian A. Garner, Black’s Law Dictionary, osmo izdanje, Thomson West, 1999, str. 681.

Izveštaj se završava sa preporukama o načinima kako da se prevaziđu prepoznati problemi.

I. UVOD

Privredno pravo igra važnu ulogu u privrednoj stimulaciji. Jasni propisi koje nezavisni i stručni sudovi primenjuju na dosledan i očekivan način smanjuju troškove transakcija i pomažu u promovisanju vladavine prava. Kosovo ima korpus zakona u oblasti privrednog prava koji se stalno razvija, a taj korpus zakona mora da se uporedno razvija sa kosovskom brзом i skoro završenom tranzicijom iz socijalističke privrede u privredu slobodnog tržišta, kako bi se stvorilo pogodno okruženje za privredne transakcije i doprinelo održivom privrednom rastu.

Ovaj izveštaj se usredsređuje na rad Okružnog privrednog suda koji se nalazi u Prishtinë/Prištini, a koji pokriva sve regione na Kosovu. Po Zakonu o redovnim sudovima Privredni sud je ustanovljen kao prvostepeni sud koji između ostalog sudi „sporove iz međusobnih privrednih odnosa”, zahteve za nadoknadu štete, „privredne sporove” i „upravno-obračunske sporove”.⁶ Osim toga, zakon daje sudu nadležnost u postupcima prinudnog sudskog poravnjanja, stečaja i redovnog postupka likvidacije kao i ostalim vrstama sporova koji proističu iz tih postupaka.⁷ Sud ima mandat da „odlučuje i sprovodi izvršenje prvostepenih odluka, kao i da sudi u sporovima koji su nastali tokom ili zbog izvršenja ovih odluka, ali s tim da izvršenje nad nenovčanim sredstvima prestupnika mogu da povere opštinskom sudu.”⁸

Kosovo je u početku imalo dva privredna suda, jedan u Gjakovë/ Đakovici, a drugi u Prishtinë/Prištini.⁹ Međutim, zbog političkih dešavanja u toj oblasti Privredni sud u Gjakovë/Đakovici je januara 1992. godine zatvoren.¹⁰ Dok je privredni sud u Gjakovë/Đakovici još uvek radio, oba suda su imala sedamnaestoro sudija koji su bili specijalizovani u različitim oblastima.¹¹ Danas, Privredni sud u Prishtinë/Prištini ima sedmoro sudija.¹² Sudski savet Kosova,¹³ centralni organ koji je odgovoran za upravljanje kosovskim sudovima, rasporedio je troje sudija iz Privrednog suda u

⁶ Član 30, Zakona o redovnim sudovima, Službeni list Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosovo br. 21/1978 (Zakon o redovnim sudovima). Engleski prevod zakona o redovnim sudovima uglavnom koristi termin “economic umesto commercial”, ali u ovom izveštaju je korišćen termin “commercial court” što je odgovarajuća upotreba na engleskom jeziku. Ostali termini biće definisani u nastavku izveštaja.

⁷ Član 30(2), Zakon o redovnim sudovima.

⁸ *Id.* Član 30(4).

⁹ *Id.* Član 36.

¹⁰ Razgovore je vodilo osoblje OEBS-a sa pripravnicima i bivšim osobljem Privrednog suda u periodu od januara do marta 2009. godine

¹¹ Razgovore je vodilo osoblje OEBS-a sa sudijama i osobljem Privrednog suda tokom jeseni 2008. godine.

¹² Tokom pisanja ovog izvještaja Misija vladavine prava Evropske unije na Kosovu (EULEX) nije bila uključena u obradi slučajeva Privrednog suda. 6 Aprila 2009 EULEX je postao potpuno operativan. Vidi “EULEX Report to the UN” 17 Juna 2009, dostupan na službenoj web strani na: <http://www.eulex-kosovo.eu>

¹³ Uredba UNMIK-a br. 2005/52 o uspostavljanju Sudskog saveta Kosova, 20. decembar 2005. godine. Sudski savet Kosova je nasledio Pravosudno i tužilačko veće Kosova koje je uspostavljeno Uredbom UNMIK-a br. 2001/8, o uspostavljanju Pravosudnog i tužilačkog veća Kosova, 6. april 2001.

Okružni sud u Prishtinë/Prištini,¹⁴ ali nije jasno da li su ova raspoređivanja privremena ili stalna.

II. PRAVNI OKVIR

Od uspostavljanja Privrednog suda došlo je do značajnih pravnih, ekonomskih i političkih promena tako da se postavlja pitanje da li sud treba da nastavi sa svojim radom u svom sadašnjem obliku. Pravni okvir koji je uspostavio sud i određivao njegovu nadležnost datira još iz 1978. godine iz vremena postojanja jugoslovenskog komunističkog sistema.¹⁵ Njegova terminologija je često zastarela, nedefinisana i nejasna. Dalje, novi zakonski propisi koji su usvojeni u proteklih nekoliko godina ograničili su ovlašćenja suda tako što su nadležnosti date drugim sudovima, dok propisi oko nadležnosti ponekad dovode do ograničavanja ovlašćenja suda. Osim toga, nadležnost suda se zasniva pre na identitetu strana nego na predmetnoj stvari spora, tj. na praksi koja je suprotna ideji suda koji je specijalizovan za određene vrste sporova. Osim toga, postojanje različitih sudova sa paralelnim nadležnostima dovodi do biranja ili traženja odgovarajućeg suda, sporova oko nadležnosti i odlaganja. Konačno, javnost je zbunjena oko samog pitanja nadležnosti što ima negativan uticaj na upravljanje sudom.

A. Zakoni umanjuju nadležnost Privrednog suda

Zakon o redovnim sudovima iz 1978. godine propisuje nadležnost kosovskih sudova i daje Privrednom sudu sudsku nadležnost prve instance u postupcima koji se između ostalog odnose na:

- Sporove iz međusobnih privrednih odnosa, uključujući ugovorne sporove;
- Nadoknadu štete, kada su strane radnici koji upravljaju preduzećima (“organizacije udruženog rada”) ili druge vrste društvenih organizacija kao što radnički sindikati, odbori javnih komunalnih preduzeća i opština¹⁶ (u zakonu navedeni kao „ostale samoupravne organizacije ili zajednice i društveno političke zajednice”);
- Privredne prestupe;
- Privredne sporove koji se odnose na intelektualnu svojinu i konkurentnost;
- Upravno-obračunske sporove;
- Prinudna sudska poravnanja; i
- Stečajne postupke i sporove koji proističu iz ovakvih postupaka.¹⁷

Međutim, društveno i političko okruženje na Kosovu posle 1999. godine dovelo je do mnogih promena u kosovskom pravnom sistemu, uključujući donošenje zakona o ugovorima za prodaju roba, stečaju, konkurentnosti, unutrašnjoj trgovini, patentima, trgovinskim markama, autorskim pravima i poslovnim organizacijama.¹⁸ Ovi zakoni

¹⁴ *Id.*

¹⁵ Član 30, Zakon o redovnim sudovima.

¹⁶ Strana 11, 1. stav, Ustav Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, 1974.

¹⁷ *Id.*

¹⁸ Uredba UNMIK-a br. 2000/68 o ugovorima za prodaju roba, 29. decembar 2000, Uredba UNMIK-a br. 2003/7, kojom se proglašava Zakon br. 2003/04 o likvidaciji i reorganizaciji pravnih lica koja se nalaze u stečaju, 14. april 2003, (Zakon o stečaju), Uredba UNMIK-a br. 2004/44, kojom se

često sadrže određene odredbe koje nadležnost osim Privrednom dodeljuju i nekim drugim sudovima. Takve odredbe su veoma često nejasne ukoliko konkretno ne poništavaju nadležnost Privrednog suda i dovode u pitanje ovlašćenje Privrednog suda da odlučuje u određenim predmetima.

Na primer, Zakon o redovnim sudovima iz 1978. godine daje nadležnost okružnim sudovima da sude sporove u oblasti autorskog prava (kao i sporove koji se odnose na trgovačke marke i zaštitu autorskih prava)¹⁹, a Privrednom sudu nadležnost u „privrednim sporovima” koji se odnose na intelektualnu svojinu uključujući i trgovačke marke i autorska prava.²⁰ Međutim, Zakon o autorskim i povezanim pravima iz 2006. godine isključivu nadležnost nad sporovima oko autorskih prava daje Okružnom sudu u Prishtinë/Prištini²¹, a nadležnost nad oduzetim predmetima koji se odnose na spor oko autorskog prava sudu za prekršaje,²² čime su ovi sporovi stavljeni izvan nadležnosti Privrednog suda.

Zakon o trgovačkim markama iz 2006. godine definiše „sud” kao nadležni sud u Prishtinë/ Prištini”.²³ Ovo se može protumačiti da Privredni sud zadržava nadležnost u predmetima u oblasti trgovačkih marki, iako je nejasno zašto bi takva nadležnost bila oduzeta u predmetima koji se odnose na autorska prava, a bila zadržana u predmetima koji se odnose na trgovačke marke. Međutim, izgleda da Zakon o trgovačkim markama menja jedan aspekt nadležnosti Privrednog suda, predviđajući da “ne nanoseći štetu ovlašćenjima koja su ovim zakonom data sudu (u Prishtinë/Prištini), zahtevi za predaju, uništavanje ili konfiskovanje zabranjenih predmeta mogu biti predati sudu koji ima teritorijalnu nadležnost gde se nalaze sporni predmeti ili gde se nalazi subjekat koji poseduje, čuva ili kontroliše predmete ili stvari.”²⁴

Zakon o redovnim sudovima takođe daje Privrednom sudu nadležnost da vodi sudski registar preduzeća.²⁵ Međutim, Zakon o poslovnim organizacijama ovu nadležnost daje Kosovskom registru za poslovne organizacije i trgovinske nazive.²⁶

proglašava Zakon br. 2004/36 o konkurenciji, 29. oktobar 2004, Uredba UNMIK-a br. 2004/43, kojom se proglašava Zakon br. 2004/18 o unutrašnjoj trgovini, 20. oktobar 2004, Uredba UNMIK-a br. 2004/56 kojom se proglašava Zakon br. 2004/49, Zakon o patentima, 20. oktobar 2004, Uredba UNMIK-a br. 2006/38 kojom se proglašava Zakon br. 02/L-54 o trgovačkim markama, 28. jun 2006, (Zakon o trgovačkim markama); Uredba UNMIK-a br. 2006/46 kojom se proglašava Zakon br. 2004/45 o autorskim i sličnim pravima, 24. avgust 2006. godine (Zakon o autorskim i sličnim pravima), Uredba UNMIK-a br. 2008/26, kojom se proglašava Zakon br. 02/L-123 o poslovnim organizacijama, 27. maj 2008. (Zakon o poslovnim organizacijama).

¹⁹ Član 29(2), Zakon o redovnim sudovima.

²⁰ *Id.* Član 30(1)(c).

²¹ Član 194, Zakon o autorskim i sličnim pravima.

²² *Id.* član 213.

²³ Član 2, zakon o trgovačkim markama.

²⁴ *Id.* Član 85, “bez štete po ovlašćenja koja su ovim zakonom data sudu, postupci za izdavanje naloga u skladu sa članovima 20 i 23 mogu se pokrenuti pred sudom u mestu gde...” (posebno naglašeno). Upotreba reči “može” umesto „treba“ upućuje na to da oštećena strana može da izabere sud gde će da podnese svoj zahtev. Međutim, postoji određeno neslaganje u prevodu što se tiče samog korišćenja termina “može” u engleskoj verziji, pošto se i u albanskoj i u srpskoj verziji koristi reč „treba”.

²⁵ Član 30(3), Zakon o redovnim sudovima.

²⁶ Član 7, Zakon o poslovnim organizacijama. To je agencija Ministarstva za trgovinu i industriju koja registruje poslovne organizacije. Članovi 6 i 7, Uredba UNMIK-a br. 2008/26 koja proglašava Zakon br. 02/L-123 o poslovnim organizacijama, 27. maj 2008. godine

Važeći Zakon o parničnom postupku iz 2008. godine sadrži mnoge propise, posebno one koji se odnose na teritorijalnu nadležnost, neke od kojih ukazuju na to da ukidaju nadležnosti Privrednog suda.²⁷ Na primer, ako je tuženi pravno lice, nadležnost je data sudu na teritoriji gde se nalazi registrovano sedište pravnog lica,²⁸ dok je u imovinskim sporovima isključivo nadležan onaj sud gde se nalazi nepokretna imovina.²⁹

Čak i pre nego što su novi zakoni i pravna praksa promenili neka od ovlašćenja koja su u početku bila data Privrednom sudu, Zakon o redovnim sudovima iz 1978. godine proširuje nadležnost nad određenim pitanjima između sudova na Kosovu.³⁰ Član 30 Zakona o redovnim sudovima takođe se tumači tako da se Privrednom sudu daje nadležnost za predmete koji obuhvataju lica koja nisu fizička lica.³¹ Takva nadležnost koja se zasniva na identitetu strana dovodi do nekih problema.

B. Nadležnost koja se isključivo zasniva na identitetu strana suprotna je ideji o postojanju sudova specijalizovanih za određene vrste sporova

Iako samo ime Privredni sud podrazumeva da je sud specijalizovan za određene vrste sporova, sud se efikasno specijalizovao u predmetima koja se odnose na određene vrste strana. Kao što je pomenuto ranije, Zakon o redovnim sudovima navodi specifične vrste postupaka nad kojima Privredni sud ima nadležnost. Prvi stav člana 30 Zakona daje Privrednom sudu nadležnost „u sporovima iz međusobnih privrednih odnosa i u sporovima oko nadoknade štete gde se kao strane pojavljuju organizacije udruženog rada, ostale samoupravne organizacije ili zajednice i društveno-političke zajednice.” Većina sudskih predmeta je zasnovana na ovoj odredbi koju je sud protumačio kao davanje nadležnosti u predmetima u kojima obe strane nisu fizička lica.³²

Ovo lično pravilo nadležnosti u suprotnosti je sa idejom da postoje specijalizovani sudovi koji rade na predmetima u određenoj oblasti prava. Fizička lica se takođe jednako mogu uključiti u privredne sporove kao korporacije i zaslužuju da imaju iste koristi specijalizovanog suda, ukoliko takav postoji.

Dalje, zasnivanje nadležnosti na osnovu identiteta strana znači da su privredni sporovi između različitih kategorija strana predmet nadležnosti različitih sudova. Ovo dovodi do rizika da različiti sudovi donesu različite presude u pogledu sličnih predmetnih stvari. Osim toga, zakonodavstvo ne uspeva da objasni koji sud je nadležan u slučaju da je tužena strana ili tužilac fizičko lice. Dalje, zasnivanje nadležnosti Privrednog suda na osnovu identiteta strana otežava sudijama da steknu specijalizovano iskustvo u privrednim sporovima.

²⁷ Vidi članove 37-62, Zakon br. 03/L-006 o parničnom postupku, Službeni list Kosova, 20. septembar 2008. godine (Zakon o parničnom postupku iz 2008. godine).

²⁸ *Id.* Član 39.2.

²⁹ *Id.* Član 41.1. Zakon o parničnom postupku iz 2008. godine nigde ne pominje “ Privredni sud.” Upućuje na „Trgovinski sud” i „trgovinske sporove” ali ne definiše ni jedan od ta dva termina. *Id.* član 505 et seq.

³⁰ Članovi 29 i 30, Zakon o redovnim sudovima.

³¹ Razgovori koji su vođeni tokom jeseni 2008. godine sa sudijama i osobljem Privrednog suda.

³² *Id.*

C. Zastarela, nedefinisana i nejasna terminologija dovodi do nejasnoće u pogledu toga šta je predmet sudskog ovlašćenja

U izvornom albanskom i srpskom tekstu zakona i engleskom prevodu Zakona o redovnim sudovima, značenje nekih pravnih termina je nejasno. Zakoni retko u svom uvodnom delu navode definicije termina. Na primer, u Zakonu o redovnim sudovima iz 1978. godine, termini su navedeni, ali nisu definisani i uključuju „privredne presteupe”, „upravno-obračunske sporove”, „prinudno sudsko poravnanje”, i „privredne sporove”.³³ Dalje, neki koncepti kao što su „sporovi iz međusobnih privrednih odnosa”, „organizacije udruženog rada”, „samoupravne organizacije”, i „društveno-političke zajednice” su ostaci jugoslovenske planske privrede i imaju malo značenja u kosovskom savremenom i konkurentskom okruženju.³⁴ Definicije nekih od ovih termina nalaze se u drugim zakonima.

Zakon o privrednim prestupima definiše „privredni prestup” kao „povredu propisa privrednog i finansijskog poslovanja koju je počinilo pravno lice i odgovorno lice unutar pravnog lica, koje je prouzrokovalo ili je moglo da prouzrokuje ozbiljne posledice i koje je u odredbama koje je propisao ovlašćeni organ određeno kao privredni prestup.”³⁵ Na primer, trgovina nedeklarisanom robom ili vođenje posla koje nije registrovano smatra se privrednim prestupom.³⁶ Sud u proteklim godinama nije rešavao mnogo privrednih prestupa iz različitih razloga. Uglavnom, opštinski inspektorati nisu aktivni, ne podnose se tužbe tužiocima, tužioci krivično ne gone ili se predmeti vode u sudovima za prekršaje umesto u Privrednom sudu.³⁷

“Upravno-obračunski sporovi”³⁸ odnose se na zahteve protiv odluka Službe društvenog knjigovodstva, službe koja je bila zadužena za vođenje evidencije društvenih resursa i za upravljanje raspoloživim društvenim sredstvima.³⁹ Služba društvenog knjigovodstva više ne radi na Kosovu tako da Privredni sud nema nadležnost nad upravno-obračunskim sporovima.

U vreme uspostavljanja privrednih sudova „prinudno poravnanje”⁴⁰ je bio sporazum o isplati i smanjenju dugova između dužnika i „najmanje polovine od ukupnog broja

³³ Član 30, Zakon o redovnim sudovima.

³⁴ *Id.* član 30.1(a).

³⁵ Član 2 (1), Zakona o privrednim prestupima, Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije br. 4/1977, 14. januar 1977. godine. Termin „privredni prestup” može da dovede u zabludu jer se ne odnosi isključivo na krivično delo. Kazne za privredne presteupe mogu da budu novčane kazne, javno objavljivanje presuda i prekid obavljanja određene privredne delatnosti. Član 17 i članovi od 20 do 35 Zakona o privrednim prestupima Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Službeni list 4/1977, 14. januar 1977. godine, (Zakon o privrednim prestupima). Proceduralni propisi za rešavanje privrednih prestupa su sadržani u Zakonu o privrednim prestupima, a ako se privredni prestup po svojoj prirodi smatra krivičnim delom onda se primenjuje Zakon o krivičnom postupku. Pravna enciklopedija, ISKRO Savremena administracija, Beograd, 1985, strana 1318; vidi takođe članove 32(2) i 56, Zakona o privrednim prestupima.

³⁶ Uredba UNMIK-a br. 2003/10 kojom se proglašava Zakon br. 2003/5 o semenima, 15. april 2003.

³⁷ Razgovori sa advokatima i sudijama i osobljem Privrednog suda koji su vođeni u jesen 2008. godine.

³⁸ Član 30(1)(d) Zakona o redovnim sudovima. *Vidi takođe* Pravnu enciklopediju 1 ISKRO, Savremena administracija, Beograd, 1985, strana 1785.

³⁹ Pravna enciklopedija, strana 1529, navodi Zakon o Službi društvenog knjigovodstva i član 77 Ustava Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, 1974.

⁴⁰ Član 30.2, Zakona o redovnim sudovima.

poverilaca čija potraživanja iznose više od polovine potraživanja poverilaca”.⁴¹ Prinudno poravnanje se izgleda koristilo kako bi se sprečili skupi i relativno dugi stečajni postupci, a u isto vreme pružalo je mogućnost poveriocima da prikupe bar deo dugovanja.⁴² Sudovi su mogli da naredi prinudno poravnanje tokom saslušanja van glavnog pretresa ukoliko odluče da su ispunjeni uslovi da se nastavi sa stečajem.⁴³ U trenutnoj praksi, prinudno poravnanje se shvata kao nešto što se odnosi na postupak na osnovu kojeg Služba društvenog knjigovodstva zahteva pokretanje stečajnog postupka protiv određenog subjekta.⁴⁴ Međutim, Služba društvenog knjigovodstva više ne postoji.

Promena okolnosti na Kosovu uskratila je sudsku nadležnost nad organizacijama udruženog rada, samoupravnim organizacijama i društveno političkim zajednicama. Štaviše, otežano je suđenje za privredne prekršaje, upravno-obračunske sporove, izvršno sudsko poravnanje i privredne sporove jer je većina termina izgubila svoje značenje u sadašnjem pravnom kontekstu. Na osnovu odredbi Zakona o redovnim sudovima, koje predviđaju nadležnost privrednog suda, može se smatrati da je istorijski razvoj ovom sudu oduzeo najmanje polovinu ovlašćenja. Osim toga, ovaj trend će se samo nastaviti sa daljim pravnim i društvenim promenama.

D. Postojanje različitih sudova sa podudarnim nadležnostima

Podudarna nadležnost Privrednog suda sa drugim sudovima predstavlja izazov i mogućnost za parnične stranke koje moraju da odluče kojem sudu da podnesu svoj zahtev. Stranke mogu da se angažuju da potraže najpovoljniji sud i tako nađu sud za koji smatraju da će bolje služiti njihovim interesima. Praksa traženja odgovarajućeg suda mogla bi dovesti do različitih rezultata za slične slučajeve, iako ishod ne treba da zavisi od toga koji sud razmatra predmet. Osim toga, sudovi koji su već preopterećeni, kao što su Okružni i Opštinski sud u Prishtině/Prištini, mogli bi dodatno da se optereće ako ih tužiocu budu smatrali povoljnim sudovima..

Štaviše, ovo bi moglo da utiče na upravljanje prvosudnim sistemom. Sudovi bi mogli da se oglase nenadležnim i upute predmete drugom sudu, te na taj način doprinesu odlaganju i konfuziji u sudskom sistemu koji već ima veliki broj zaostalih nerešenih predmeta. U jednom slučaju iz 2003. godine, koji je pratio OEBS a u koji su umešana dva pravna lica, sud je izjavio da odredba Zakona o redovnim sudovima iz 1978, koja se odnosi na nadležnost privrednog suda, nije primenljiva jer je predmet „[...] spora plaćanje zakupa i ne uključuje međusobne privredne odnose između dva pravna lica.“ Sud je vratio predmet opštinskom sudu shodno odredbi Zakona o redovnim sudovima koji opštinskim sudovima daje nadležnost „da sude sporove koji se odnose na odlaganje izvršenja ugovora o zakupu ili najamnini stvari ili poslovnih prostorija kao i sporova koji se odnose na stambene odnose, ako su u nadležnosti redovnih sudova.“⁴⁵ Možda bi plaćanje zakupa jednog pravnog lica drugom za poslovni prostor moglo da se uklopi u definiciju spora iz međusobnih privrednih odnosa.

⁴¹ Pravna enciklopedija, strana 1300.

⁴² *Vidi id.*

⁴³ Razgovori koje je tokom jeseni 2008. godine vodilo osoblje OEBS-a sa pripravniciima i bivšim osobljem Privrednog suda.

⁴⁴ Razgovori koje je tokom jeseni 2008. godine osoblje OEBS-a vodilo sa sudijama i osobljem Privrednog suda.

⁴⁵ Član 26(13), Zakon o redovnim sudovima.

Nepostojanje jasnih pravosudnih pravila o nadležnosti jednog suda nad konkretnim pitanjem može dovesti do spora između stranaka, između sudova i između stranaka i sudova. Uopšteno gledano, time bi se stvorila zabuna u javnosti, kod stranaka i sudskog osoblja.

Da stvar bude složenija, Zakon o redovnim sudovima iz 1978. i Zakon o parničnom postupku iz 2008. imaju različita pravila za rešavanje sukoba nadležnosti. Zakon o redovnim sudovima iz 1978. daje Vrhovnom sudu ovlašćenje da „rešava sukobe nadležnosti između redovnih sudova, sukobe nadležnosti između redovnih sudova i sudova udruženog rada i sukobe između redovnih sudova i drugih samoupravnih sudova na teritoriji Pokrajine.“⁴⁶ Prema Zakonu o parničnom postupku iz 2008, sukobi nadležnosti između dva suda istog nivoa rešava sud koji je na višoj instanci i koji je zajednički za sudove koji se spore.⁴⁷ Sukob nadležnosti između sudova različitih instanci rešava Vrhovni sud Kosova.⁴⁸ Osim toga, član 43 Zakona o parničnom postupku dodeljuje nadležnost nad sporovima koji se javljaju tokom i koji se odnose na stečajni postupak sudu na teritoriji na kojoj se vodi stečajni postupak. Sve navedeno može dovesti do sukoba nadležnosti.

Nejasno značenje i tumačenje identiteta stranaka iz člana 30(1)(a) Zakona o redovnim sudovima, moglo bi takođe da bude izvor sukoba nadležnosti, ali je taj rizik mali jer osoblje registra privrednog suda kaže da ovaj sud preuzima nadležnost ako su obe stranke navedene u Registru poslovnih organizacija.⁴⁹

Kada sudovi odbace nadležnost za neki predmet i proslede ga drugom sudu, često dolazi do odlaganja. U slučajevima koji su praćeni, osnova za odbacivanje nadležnosti privrednog suda bila je pre svega nepostojanje jasne definicije „spora iz međusobnih privrednih odnosa“ u članu 30 Zakona o redovnim sudovima.

Do kašnjenja dolazi i ako stranka stavi prigovor na odluku o nadležnosti ili ako stranke podnesu isti zahtev različitim sudovima, a svaki od njih donese drugačiji zaključak o nadležnosti u kom slučaju odluku donosi Vrhovni sud.⁵⁰ Ovako duga procedura vođenja sporova znači da mogu proći godine pre nego što predmet dođe na suđenje, čime se povećava opasnost od povrede prava na suđenje u razumnom roku.

U sporu oko jednog ugovora u regionu Gnjlana, tužilac je svoj prvi zahtev podneo opštinskom sudu oktobra 2001. Opštinski sud se oglasio nenadležnim za taj slučaj koji se odnosi na spor iz privrednih odnosa između radne organizacije i „društveno-političkog sindikata“ i prosledio stvar privrednom sudu. Tužilac se žalio ali je okružni sud podržao odluku opštinskog suda na osnovu člana 30 Zakona o redovnim sudovima koji kaže da Privredni sud vodi postupke u sporovima između dva pravna lica. Privredni sud je, međutim, vratio predmet opštinskom sudu, dajući pravno mišljenje da „privredni spor“ u članu 30 znači

⁴⁶ Član 31(8), Zakon o redovnim sudovima.

⁴⁷ Član 25.1, Zakon o parničnom postupku iz 2008.

⁴⁸ *Id.* član 25.2.

⁴⁹ OEBS je obavio razgovore sa sudijama i osobljem Privrednog suda, u oktobru i novembru 2008.

⁵⁰ Član 31(8), Zakon o redovnim sudovima.

„sukob nastao iz međusobnih privrednih odnosa u vezi sa privrednim odnosima subjekata iz člana 30(1)(a) Zakona o redovnim sudovima [...]“

Ovaj slučaj ne podrazumeva recipročni privredni spor već poništenje ugovora čiji je predmet razmena nepokretnosti što ne predstavlja sukob iz međusobnih privrednih odnosa već građanski imovinski spor za koji je, shodno članu 26(1)(6) Zakona o redovnim sudovima nadležan [...] opštinski sud.“ Kako je dozvoljeno članom 22(1) Zakona o parničnom postupku iz 1982, Privredni sud je uputio pitanje nadležnosti Vrhovnom sudu Kosova, koji je potvrdio odluku Privrednog suda i vratio predmet opštinskom sudu 31. decembra 2002. Opštinski sud je 6. maja 2006 doneo presudu u korist tuženog. Tužilac se žalio okružnom sudu koji je preinačio odluku opštinskog suda 28. juna 2006. Tuženi je podneo zahtev za reviziju Vrhovnom sudu 15. marta 2007 – skoro pet i po godina nakon što je tužitelj podneo svoj prvi zahtev.⁵¹

E. Smanjenje broja sudskih predmeta dovodi u pitanje potrebu za privrednim sudom u sadašnjem obliku

Narušavanje nadležnosti Privrednog suda, prouzrokovano pravnim i privrednim razvojem na Kosovu, dovelo je do smanjenja broja predmeta tog suda. Mnoge organizacije iz člana 30(1)(a) Zakona o redovnim sudovima, kao što su organizacije udruženog rada, samoupravne organizacije i društveno-političke zajednice, više ne postoje, transformisane su u društvena preduzeća⁵² ili su privatizovane. Tužbe koje su podnele ova preduzeća moraju se podneti Specijalnoj komori Privrednog suda za pitanja koja se odnose na Kosovsku poverenički agenciju a ne Privrednom sudu.⁵³ Kako je već objašnjeno, upravno-obračunski sporovi i postupci izvršnog poravnanja više se ne vode.

U skladu sa tim, Privrednom sudu je poslednjih godina upućeno malo predmeta. Privredni sud u 2007. godini nije primio niti obradio nijedan predmet iz kategorije privrednih prekršaja, redovnih likvidacija, stečaja, platnih naloga i vanparničnih pitanja.⁵⁴

Osim što razmatra manji broj sporova, Privredni sud nije više odgovoran ni za vođenje registra poslovanja. Ova dužnost sada spada u delokrug rada Ministarstva trgovine i industrije.⁵⁵

⁵¹ Primenom Zakona o parničnom postupku iz 2008 manje je verovatno da će doći do ovakvih odlaganja. Član 26.3 ovog zakona ne dozvoljava žalbe protiv rešenja donetog povodom sukoba nadležnosti.

⁵² Član 3, Uredba UNMIK 2005/18, kojom se menja i dopunjuje Uredba UNMIK-a 2002/12 o osnivanju Kosovske povereničke agencije, 22. april 2002; član 2(1) i (2), Zakon o preduzećima, Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije 77/1988, 31. decembar 1988.

⁵³ Član 4, Uredba UNMIK-a 2002/13, o osnivanju Specijalne komore Vrhovnog suda Kosova za pitanja koja se odnose na Kosovsku povereničku agenciju, sa izmenama i dopunama u uredbama UNMIK-a 2008/4 i 2008/19.

⁵⁴ Razgovori sa sudijama i osobljem Privrednog suda tokom jeseni 2008.

⁵⁵ Radi se o agenciji u okviru Ministarstva trgovine i industrije koja registruje poslovne organizacije. Član 6 i 7, Uredba UNMIK-a 2008/26, kojom je proglašen Zakon br. 02/L-123 o poslovnim organizacijama, 27. maj 2008.

Privredni sud je osnovan u vreme kada je centralna vlada imala mnogo veću ulogu u ekonomskoj politici i kada je posao bio organizovan na način koji je imao u vidu takvu centralnu kontrolu. Političke i ekonomske promene nakon početka rada Privrednog suda dovele su do značajnog smanjenja broja njegovih predmeta. Da bi se izbegla opasnost da sud postane nepotreban, pravni okvir po kojem funkcioniše Privredni sud mora detaljno da se revidira i modernizuje.

III. PRAKSA PRIVREDNOG SUDA

A. Povreda garancija za javni pretres predviđenih Evropskom konvencijom o ljudskim pravima

Pravo na javni pretres proširuje se i izvan održavanja otvorenih suđenja. To se “takode odnosi i na javno izricanje presuda [...] i ima istu svrhu, odnosno pravično suđenje...”⁵⁶ Privredni sud održava javne pretrase i javno donosi presude, međutim primerci presuda suda nisu lako dostupni javnosti niti se objavljuju u listu ni na internetu. Ovo nije problematično samo u ovom sudu već je uobičajena pojava u celom kosovskom pravosuđu. U prošlosti su štampani neki članci i snimljeni i objavljeni CD-i sa presudama Vrhovnog suda, međutim ovo je izuzetak.

Javne odluke povećavaju transparentnost, uvid i poverenje javnosti u pravosudni sistem i obrazuju advokate o tome kako da tumače zakone. Štaviše, stranke koje planiraju da pošalju tužbu Privrednom sudu mogu naići na probleme kada budu pokušale da pregledaju ranije presude Privrednog suda o sličnim predmetima. Sledstveno tome, Privredni sud i svi drugi sudovi na Kosovu trebalo bi redovno da objavljuju relevantne odluke.

Dalje, praksa Privrednog suda da održava pretrase i rasprave u kancelarijama pojedinačnih sudija u kojima obično može da stane veoma mali broj ljudi nije poželjna iz perspektive potpunog poštovanja garancija javnog pretresa sadržanih u Evropskoj konvenciji o ljudskim pravima.⁵⁷

Na kraju, Privredni sud ne objavljuje raspored svojih pretresa i ročišta, čime potencijalno krši odredbe Evropske konvencije o ljudskim pravima, u skladu sa kojima suđenje poštuje zahtev javnosti samo ukoliko građani mogu dobiti informacije o datumu i mestu održavanja i ukoliko je ovo mesto lako pristupačno.⁵⁸

B. Presude Privrednog suda veoma često nemaju odgovarajuće obrazloženje

Stranke u privrednim sporovima, kao i u svim građanskim parnicama, imaju pravo na dobro obrazloženu odluku.⁵⁹ U skladu sa zahtevom pružanja obrazložene odluke,

⁵⁶ *Werner protiv Austrije*, app. br. 21835/93, stav 54, Evropski sud za ljudska prava, 24. novembar 1997.

⁵⁷ *Vidi Riepan protiv Austrije*, app. br. 35115/97, stav 30, Evropski sud za ljudska prava, 14. nov. 2000.

⁵⁸ *Id.* para. 29.

⁵⁹ *Van de Hurk protiv Holandije*, app. br. 16034/90, stav. 61, Evropski sud za ljudska prava, 19. april 1994. *Vidi takođe Suominen protiv Finske*, app. br. 37801/97, stavovi. 34-38, Evropski sud za ljudska prava, 24. jul 2003.

Zakon o parničnom postupku iz 1982. godine zahteva da konačno rešenje sadrži objašnjenje koje obuhvata činjenice i dokaze na kojima se zasniva.⁶⁰ Sud bi takođe trebalo da navede zakonske odredbe na kojima se zasniva rešenje.⁶¹ Odsustvo obrazloženja odluke predstavlja suštinski prekršaj proceduralnog zakona i služi kao osnova za ulaganje žalbe.⁶²

Evropski sud za ljudska prava zahteva obrazložene presude. Obrazložena presuda “pokazuje strankama da su saslušane [...]. Samo pružanjem obrazložene odluke građani mogu da imaju uvid u to kako se sprovodi pravda.”⁶³ Obrazložene odluke posebno su značajne zato što omogućuju strankama da ulože žalbu. Tačno je da bez navedenih razloga kojima se obrazlaže sudsko rešenje, stranka koja se žali ne može na odgovarajući način da uloži prigovor na ono što čini osnovu sudskog rešenja.⁶⁴

Presude Privrednog suda veoma često nemaju odgovarajuće obrazloženje i ne navode nikakve zakonske odredbe koje potkrepljuju donetu odluku. Štaviše, sud veoma često ne pruža objašnjenje o tome kako dokazi izneti na suđenju ispunjavaju zakonske zahteve.

25. aprila 2006. u predmetu dugovanja između dva pravna subjekta, Privredni sud je odobrio zahtev tužitelja i obavezao je tuženog da izmiri dugovanje. Predmet je prosleđen iz Vrhovnog suda u Privredni sud i u presudi se navodi da je Privredni sud “[...] razmotrio dokaze tokom dokaznog postupka, dok je neposredno preispitivao presudu Specijalne komore Vrhovnog suda [...], obaveštenje KPA [...], izvod o deviznoj zameni, rešenje Opštinskog suda u Istog/Istoku, rešenje Okružnog privrednog suda, [...] dokaze dobijene saslušanjem svedoka [...] kako je predložio tužitelj.” Dalje, “[...] na bazi proverenih osnova faktičkog stanja i u skladu sa članovima 15, 17, i 262 Zakona o obligacionim odnosima, sud je obavezao tuženo lice da isplati [...] iz razloga što su stranke u sporu obavezne da prema obligaciono-ugovornim odnosima izvrše svoje dužnosti i da snose odgovornost za ispunjavanje ovih obaveza, pa je samim tim tužena strana obavezna da ispuni svoju dužnost u potpunosti, kao što je prethodno predviđeno.” Iako su u presudi navedene zakonske odredbe koje potkrepljuju sudsko rešenje, ipak nisu data objašnjenja kako izneti dokazi zadovoljavaju zakonske zahteve.⁶⁵

Dana 30. decembra 2001. u predmetu oko trgovačke marke, tužitelj je tražio od suda da naloži tuženoj strani da privremeno obustavi distribuciju spornog proizvoda. Dana 11. februara 2002, sud je odbacio

⁶⁰ Član 338(1), 1982 Zakon o parničnom postupku. Upućuje se na Zakon o parničnom postupku iz 1982. pošto praćeni predmeti datiraju iz perioda pre usvajanja Zakona o parničnom postupku iz 2008.

⁶¹ *Id.* član 338(4).

⁶² *Id.* član 354(2)(13). U skladu sa članom 354(1) Zakona o parničnom postupku iz 1982, “suštinski prekršaj prakse i postupka postoji ukoliko sud, tokom sprovođenja postupka, nije primenio, ili je pogrešno primenio neke odredbe ovog Zakona, i da ovo utiče ili može uticati na donošenje zakonite i pravične presude”.

⁶³ *Suominen protiv Finske*, app. br. 37801/97, stav 37, Evropski sud za ljudska prava, 24. jul 2003.

⁶⁴ *Id.* stavovi. 34-38.

⁶⁵ Zakon o obligacionim odnosima, Službeni glasnik Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije 28/1978, 30. mart 1978.

zahtev tužitelja navodeći odsustvo dokaza i pozivajući se na član 267 Zakona o izvršnom postupku i član 278 Zakona o parničnom postupku iz 1982, bez daljeg obrazloženja. Dana 28. februara 2002, sud je izdao presudu u kojoj je odbacio zahtev tužitelja. U presudi, sud opisuje iznete dokaze ali ne pominje nikakvu zakonsku odredbu: “[...] tužitelj nema aktivnu legitimnost tužitelja i isto to je predstavljeno u načinu distributera [proizvoda] i nema nikakvo drugo ovlašćenje da u ime i za proizvođača [proizvoda] zahteva da se utvrdi identitet osporene marke [...] i da se izrekne zabrana distribucije [proizvoda]”.

IV. ZAKLJUČAK

Novi zakoni koji pružaju drugim sudovima nadležnost nad pitanjima koja su tradicionalno bila u delokrugu rada Privrednog suda, zastarela i nedefinisana terminologija i zastarelost izraza kao što su “samoupravne organizacije” i “organizacije udruženog rada” znače da Privredni sud mora da se prilagodi novim okolnostima kako bi uspešno ispunio svoj mandat. Dalje, praksa vršenja lične a ne predmetne nadležnosti veoma često poništava svrhu postojanja suda specijalizovanog za konkretnu sferu zakona. U svom sadašnjem obliku, Privredni sud u velikoj meri postoji kao ostatak iz prošlosti kada je država bila glavni pokretač kosovske privrede. Ukoliko ne bude prilagođen aktuelnim okolnostima, sud rizikuje da postane u potpunosti zastareo

V. PREPORUKE

- Ukoliko Privredni sud ostane u svom sadašnjem obliku kao zaseban okružni sud sa nadležnošću na celom Kosovu, onda bi zakonski okvir shodno kome isti funkcioniše trebalo suštinski da se izmeni i osavremeni.
- Ukoliko Kosovo nastavi da ima Privredni sud, pravila u pogledu njegove nadležnosti trebalo bi da budu opisana u jednom zakonu i ne bi trebalo da utiču na to da nadležnost zavisi od prirode stranaka kao fizičkih ili nefizičkih lica. Privredni sud bi mogao da ima isključivu nadležnost za sve sporove koji proizilaze iz određenih zakona kao što je Zakon o poslovnim organizacijama, Zakon o stečaju, Zakon o autorskim pravima i Zakon o trgovačkim markama.
- Jedan sveobuhvatan i moderan skup pravila trebalo bi da predvidi nadležnost svih kosovskih sudova.
- Pravila za rešavanje sporova oko nadležnosti trebalo bi da budu jasna, koncizna i navedena u sklopu jednog zakona. Trebalo bi da jasno ukazuju na sporove koje rešava Privredni sud.
- Privredni sud bi trebalo redovno da objavljuje svoje presude, postavlja rasporede suđenja, i održava pretrese u prostorijama koje su dovoljne velike da prime građane.
- Privredni sud bi trebalo da osigura da presude budu u potpunosti obrazložene i da daje osvrte na konkretne zakonske odredbe na koje se odluka zasniva i na činjenice koje potkrepljuju donete odluke.